

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету соціології та управління

М. А. Лепський

«01» вересня 2017 р.

ПОЛІТИЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки магістрів
спеціальності 052 – Політологія

освітньо-професійна програма «Політологія»

Укладач Вагіна Олена Миколаївна, к.і.н., доцент, доцент кафедри політології

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри політології

Протокол № 1 від “31” серпня 2017 р.
Завідувач кафедри політології

Є.Г. Цокур

Ухвалено науково-методичною радою
факультету соціології та управління

Протокол № 1 від “31” серпня 2017 р.
Голова науково-методичної ради
факультету соціології та управління

О.С. Маліновська

2017 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрямок підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
Розділів – 2	Спеціальність 052 – Політологія	Цикл професійної підготовки	
Загальна кількість годин - 90		Рік підготовки:	
		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4,5	Рівень вищої освіти: магістерський	Лекції	
		-	
		Семінарські	
		36 год.	
		Самостійна робота	
		54 год.	
		Вид підсумкового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Політична історія України» є визначення основних тенденцій суспільно-політичного розвитку України на різних хронологічних етапах формування й розвитку національної державності, аналіз закономірностей та особливостей політичного життя українського суспільства, конкретно-історичних форм його прояву.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Політична історія України» є вивчення предметного поля політичної історії України як навчальної дисципліни; дослідження генезису державницької ідеї, аналіз причин невдач на шляху державотворення, формування у молодого покоління державницьких традицій, виховання у майбутніх магістрів почуття патріотизму, національної гідності, активної громадянської позиції, моральної відповідальності перед пращурами та наступними поколіннями, об'єктивності в оцінці подій і фактів з політичної історії України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

1. особливості політичної історії як дисципліни на перетині загальної історії і політичної теорії;
2. періодизацію політичної історії України;
3. події, процеси й явища політичної історії України, що віддзеркалюють тенденції суспільного життя українців;
4. розвиток ідеї української державності, боротьбу українського народу за власну державу, причини невдач у цій боротьбі;
5. особливості розвитку політичної системи українського суспільства та її елементів на різних історичних етапах;
6. специфіку політичної культури українського суспільства;
7. особливості політичного лідерства на різних етапах розвитку українського суспільства.

вміти:

1. вільно оперувати та логічно викладати фактологічний матеріал з політичної історії України;
2. висловлювати власну обґрунтовану позицію з дискусійних питань вітчизняної політичної історії;
3. володіти навичками ведення діалогу й полеміки;
4. визначати основні тенденції і чинники трансформації політичної системи на різних історичних етапах розвитку українського суспільства;
5. застосовувати методологію політичної науки для пізнання політичних процесів в Україні в їх історичному розвитку;
6. використовувати набуті знання у майбутній професійній діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей):**

- загальні компетентності:
  - соціально-особистісні компетенції: здатність навчатися, здатність до критики й самокритики, адаптивність і комунікабельність, організованість та дисциплінованість;
  - загальнонаукові компетенції: знання вітчизняної політичної історії та культури, розуміння причинно-наслідкових зв'язків історичного розвитку українського суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;
  - інструментальні компетенції: здатність до науково-дослідницької роботи, здатність до роботи в команді, здатність до аналізу та синтезу загальнонаукової інформації, професійне володіння комп'ютером, здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою.
- спеціальні предметні компетентності: здатність аналізувати і використовувати різні джерела інформації для проведення ґрунтовних аналітичних та практичних досліджень; здатність вивчати та оцінювати ефективність політичної та державно-управлінської діяльності; здатність володіння методами аналітичної роботи; здатність проводити політичні дослідження; здатність написання наукових статей, мотивованих листів на одержання гранту чи для проходження стажування, розроблення презентації до доповідей на наукові конференції в галузі політичних наук.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Політична історія України» в концептуальному, інформаційному і логічному плані тісно пов'язаний з такими дисциплінами блоку політологічних, історичних та управлінських наук, як «Історія України», «Історія політичних вчень», «Історія української політичної думки», «Загальна теорія політики», «Політична система України», «Політична культура», «Політичні ідеології» тощо. Зазначені дисципліни надають категорії і поняття, які допомагають дослідити політичні процеси на українських землях в історичному контексті. Курс «Політична історія України» - це фактично завершальний етап системного вивчення історії власного народу. Разом із цим «Політичну історію України» варто розглядати як складову частину процесу формування світоглядної культури студентів-політологів та формування досвідчених, кваліфікованих майбутніх фахівців, здатних працювати у різних галузях сучасної політичної науки та практики.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Політичний розвиток українських земель у IX – XIX ст.

Тема 1. Політична історія як наука. Становлення українського етносу та його державності

Об'єкт політичної історії – політичні процеси, держава, політична культура, ментальність, політична еліта. Політична історія як складова історичної науки.

Міждисциплінарні зв'язки політичної історії з іншими суспільними науками. Значення історичного підходу для вивчення політичної сфери суспільства. Зв'язок політичної історії з політологією.

Завдання і концепція курсу «Політична історія України». Генеза політичної історії України. «Історія русів» – перший історико-політичний трактат. Проблеми українського державотворення у працях українських істориків: М. Костомарова, М. Драгоманова, М. Грушевського. Вивчення політичної історії України у працях І. Лисяка-Рудницького. Дослідження політичної історії України зарубіжними дослідниками: О. Субтельним, Т. Гунчаком.

Держава як історичне явище, її роль у суспільно-політичному, соціально-економічному та духовному житті нації. Основні форми правління та державного устрою. Атрибути держави – державний апарат, право, територія, збройні сили, дипломатичні інституції, фінансова система, символіка. Особливості формування ідейних основ і державницьких традицій українського народу.

Перші державні утворення на території України. Античні міста-держави: Ольвія, Херсонес, Тіра, Пантікапей, Боспорське царство, їх вплив на розвиток українського народу. Поява у Північному Причорномор'ї скіфів. Утворення Скіфської держави, її розвиток і занепад. Вторгнення сарматів.

Перші писемні відомості про слов'ян – предків українських племен. Венеди, склавини й анти. Велике переселення народів. Антська держава, її політична організація. Велике розселення слов'ян.

Тема 2. Політичні аспекти утворення й розвитку Київської Держави (Русі-України) у IX–XIV ст.

Розселення східних слов'ян і союзи племен на території України в VI–IX ст. Соціальна диференціація як передумова утворення держави у східних слов'ян. Протодержавні утворення на землях Подніпров'я. Початок державності на київських землях. Проблема походження Київської Русі в історичній літературі. Теорії виникнення Київської держави (норманська, антинорманська, хозарська).

Консолідація руських земель за часів правління перших київських князів. Аскольд і Дір. Захоплення Києва Олегом і утворення Київської держави. Князь Ігор, його внутрішня та зовнішня політика. Політична реформа княгині Ольги. Князь Святослав: подальше розширення київських володінь.

Князь Володимир: завершення процесу формування Київської держави. Реформи Володимира – адміністративна, військова, судова, релігійна. Економічний, політичний та культурний розквіт Київської Русі за Ярослава Мудрого. «Руська правда».

Тріумвірат Ярославичів. Початок князівських уособиць. Останнє піднесення Київської держави за Володимира Мономаха і Мстислава Великого.

Політичний та соціальний устрій Київської держави. Віче як практика поєднання монархічної, аристократичної, демократичної моделей управління. Політична культура Київської держави: традиції самоуправління, ідея федеративного устрою, принципи християнської моралі, демократичні традиції.

Етнічні процеси в Київській Русі. Дискусія про етнічну ідентифікацію Київської Русі. Концепція давньоруської народності радянських вчених. М. Грушевський про окремішній розвиток української народності. Поширення назви «Україна». Завершення формування українського етносу та становлення його державності. Своєрідність української мови, культури, побуту. Походження української національної символіки.

Причини феодальної роздробленості. Боротьба за Київ у XII – на початку XIII ст. Подрібнення князівств.

Створення Галицько-Волинського князівства. Боротьба за владу у князівстві. Діяльність Романа Мстиславича і Данила Романовича. Спадковий принцип престолонаслідування. Зовнішньополітичне становище Галицько-Волинської держави. Значення героїчної боротьби українського народу проти монголо-татарського нашествия для

долі європейської цивілізації. Причини занепаду Галицько-Волинського князівства. Боротьба Польщі, Угорщини, Литви за галицько-волинську спадщину. Історичне значення Галицько-Волинської держави для розвитку і зміцнення української нації та її державності.

Історичне значення Київської Русі у формуванні української державності.

Тема 3. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)

Послаблення руських князівств та Золотої Орди. Входження Волині, Поділля, Київщини, Брацлавщини і Чернігово-Сіверщини до складу Великого князівства Литовського. Боротьба Польщі та Угорщини за Галичину. Включення Буковини до складу Молдавського князівства. Закарпаття під владою Угорщини.

Утворення поліетнічної Литовсько-українсько-білоруської держави з елементами федеративного устрою і автономією українських та білоруських земель. Ягайло та його політика зближення з Польщею. Кревська унія. Антипольська політика Вітовта. Посилення влади литовських князів в Україні. Князь Свидригайло – останній період незалежного існування українських земель. Остаточна ліквідація удільних руських земель-князівств.

Зміна геополітичної ситуації на рубежі XV-XVI ст. і проблема державності України: падіння Константинополя, утворення Кримського ханства і перехід його під протекторат Османської імперії, посилення турецько-татарської загрози. Початок татарських набігів на Україну. Захоплення Чернігово-Сіверщини Московською державою.

Виникнення українського козацтва наприкінці XV ст. Елементи політичного устрою Війська Запорозького – козацька рада, інститут кошового. Січ як «християнська козацька республіка». Особливості українського козацтва.

Укладення Люблінської унії 1569 р. Утворення Речі Посполитої. Захоплення Польщею Київщини, Волині, Поділля. Посилення соціально-економічного, національного і релігійного гноблення наприкінці XVI – в перші десятиліття XVII ст. Причини і наслідки укладення Берестейської церковної унії 1596 р. Релігійна полеміка.

Зростання чисельності та авторитету козацтва. Реєстрове козацтво. Перші козацькі повстання під проводом К. Косинського та С. Наливайка. П. Конашевич-Сагайдачний – перший гетьман України. Доба героїчних морських походів запорожців. Перетворення козацтва на провідну верству українського народу. Братський рух в Україні. Відновлення православної ієрархії.

Антикозацька політика польського уряду. Козацько-селянські повстання проти польського панування: М. Жмайла, Т. Федоровича-Трясила, І. Сулими, П. Бута, Д. Гуні й Я. Острянина. «Ординація війська Запорозького реєстрового» 1638 р.

Тема 4. Становлення української державності у XVII ст.

Політичні вимоги українського козацтва. «Покозачення» населення. Причини, характер і рушійні сили Визвольної війни. Воєнні дії в 1648-1649 рр. Битви під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Повернення гетьмана Б. Хмельницького до Києва й еволюція його державницької програми. Бої під Збаражем і Зборовом. Зборівський трактат і відновлення державності України. Діяльність Б. Хмельницького з розбудови суверенної держави. Зовнішня політика гетьманського уряду. Кордони держави за гетьмана Б. Хмельницького. Політичний та адміністративно-територіальний устрій Української козацької держави, її військовий характер. Внутрішня політика Б. Хмельницького.

Воєнні дії в 1650-1651 рр. Битва під Берестечком. Білоцерківський трактат і обмеження влади гетьмана. Відновлення шляхетського гніту. Молдавська політика Б. Хмельницького й її крах. Битва під Батогом і ліквідація польського панування на українських землях. Бойові дії 1653 р. в Україні і Молдавії. Битва під Жванцем. Зміна зовнішньополітичної орієнтації Б. Хмельницького на Москву та її причини. Переяславська рада 1654 р. Зміст Березневих статей.

Воєнні події 1654-1655 рр. Віленське перемир'я. Загострення українсько-московських стосунків. Заходи Б. Хмельницького із створення нової антипольської коаліції (Україна, Трансильванія, Швеція) та її перші успіхи. Крах антипольської коаліції.

Ускладнення політичної ситуації в Україні після смерті Б. Хмельницького. Гетьманування І. Виговського. Зміни у державотворчій ідеї – відмова від соборності і суверенності Української держави. Гадяцький трактат. Альтернативи історичного розвитку України.

Гетьманування Ю. Хмельницького. Переяславський договір 1659 р. і обмеження автономії України. Московсько-польська війна. Слободищенський трактат. Розкол України на два гетьманства – Правобережне і Лівобережне. Гетьман П. Тетеря. «Чорна рада» 1663 р. та гетьманування І. Брюховецького.

Андрусівське перемир'я 1667 р. та закріплення поділу України між Москвою і Польщею. Гетьманування П. Дорошенка, його зусилля з відновлення соборності України. Проголошення П. Дорошенка гетьманом усієї України (1668 р.).

Новий розкол українських земель. Лівобережний гетьман Д. Многогрішний. Глухівські статті 1669 р. Турецько-польська війна. Спустошення Правобережжя турками, татарами і поляками. Бучацький мирний договір. Гетьманування Ю. Хмельницького. Чигиринські походи. Знелюднення Правобережної України. Бахчисарайський (1681 р.) мир, поділ українських земель між Москвою й Османською імперією. Занепад державності на Правобережній Україні.

Збереження автономного статусу українських земель на Лівобережжі. Обрання гетьманом І. Самойловича. Конотопські статті 1672 р. Перетворення України на гетьманську аристократичну державу монархічного характеру. Діяльність І. Самойловича з об'єднання українських земель. «Вічний мир» між Москвою і Польщею (1686 р.) й остаточне закріплення поділу України. Ліквідація автономії Української православної церкви (1685 р.).

Причини поразки української національної революції.

Тема 5. Ліквідація української державності наприкінці XVII – у XVIII ст.

Статус українських земель у складі Росії та Польщі: порівняльний аналіз. Обрання гетьманом І. Мазепи. Коломацькі статті. Реставрація феодально-кріпосницьких порядків. Початок Північної війни та участь у ній України. Різде погіршення становища народних мас, нищення українського генофонду. Зростання антимосковських настроїв. Розрив союзу з Москвою і боротьба за відновлення незалежності України. Репресії Петра І. Причини і наслідки поразки І. Мазепи.

Гетьман-емігрант П. Орлик. «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького». Діяльність П. Орлика, поширення ним у Європі ідеї незалежності України.

Обмеження автономії гетьманату. Гетьман І. Скоропадський. Великодержавна шовіністична політика Петра І в Україні. Наказний гетьман П. Полуботок. Обрання гетьманом Д. Апостола, його законодавча та адміністративна діяльність. Останній гетьман України К. Розумовський. Судова і військова реформи. Вимоги гетьмана щодо відродження автономії Гетьманщини.

Ліквідація посади гетьмана і створення Малоросійської колегії у 1764 р. Знищення Запорозької Січі, Реорганізація козацьких полків в регулярні полки російської армії. Скасування полково-сотенного адміністративно-територіального устрою. Запровадження в Україні кріпосного права. Приєднання Північного Причорномор'я і Криму до Росії та їх колонізація. Остаточне знищення залишків державності українських земель. Причини ліквідації української державності.

Правобережна Україна під владою Польщі. Посилення соціального і національно-релігійного гноблення українського народу. Народні рухи: опришки, гайдамаки. Три поділи Польщі (1772, 1793, 1795 рр.) і розчленування українських земель між Росією та Австрією.

Тема 6. Українське національне відродження XIX ст.

Політичне становище, адміністративний поділ і суспільний устрій українських земель під владою Росії на початку XIX ст. Колонізаторська політика царизму на захоплених землях. Розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської імперії. Піднесення національної самосвідомості і початки національного відродження в Україні. Вплив західноєвропейських революційних ідей на Україну. Визвольні та національні рухи. Масонські ложі. Радикальне (ліве) крило декабристського руху в Україні. Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства. «Книга буття українського народу». Проект слов'янської федерації.

Активізація українського національного руху в другій половині XIX ст. Політичні та економічні перетворення в Росії. «Хлопомани», українофіли. Громадівський рух. Антиукраїнська кампанія. Циркуляр Валуєва 1863 р. Київська громада. Принцип політичного федералізму в ідеях громадівців. «Емський указ» 1876 р. М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов та їх суспільно-політичні погляди. Участь українців у народницьких організаціях. Піднесення визвольного руху в Україні в 90-х рр. XIX ст. «Молоді громади», «Братство Тарасівців», «Загальна українська безпартійна демократична організація».

Західноукраїнські землі під владою Австрійської монархії. Зростання ролі греко-католицького духовенства, його діяльність на ниві національно-культурного відродження галицьких українців. Початки національного пробудження в Галичині. Діяльність «Руської трійці». Вплив європейських революцій 1848-1849 рр. на політичне життя українських земель. Відміна кріпацтва у Галичині у 1848 р. Створення Головної руської ради – органу представництва українського населення Східної Галичини в центральному уряді.

Становище українських земель у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст. Адміністративний статус західноукраїнських земель. Нове піднесення визвольних змагань галицьких українців. Москвофільство і народовство. Заснування «Просвіти». Товариства ім. Т. Шевченка. Молоде покоління галицьких демократів: І. Франко, М. Павлик, К. Трильовський. Праця Ю. Бачинського «Ukraina ingredenta». Ідея політичної незалежності українських земель в єдиній соборній державі. Русько-Українська Радикальна партія (1890 р.). Становлення ідеї державної незалежності України.

Розділ 2. Політична історія України XX – початку XXI ст.

Тема 1. Нові тенденції в соціально-політичному житті України на початку XX ст.

Продовження антиукраїнської політики царизму в галузі освіти, культури, книгодрукування. Активізація самостійницьких ідей і вихід на арену політичної боротьби нового покоління революційних діячів. М. Міхновський. «Самостійна Україна» – обґрунтування необхідності державної незалежності України. Створення першої політичної партії Наддніпрянщини – Революційної Української партії (РУП). Розкол в РУП. Виникнення українських партій соціалістичної, національно-революційної течій, ліберального спрямування. Питання української державності в програмах партій.

Вплив революції 1905-1907 рр. на політичне життя в Україні. Українські фракції в Державній Думі Росії. Наслідки поразки революції для України. Наступ політичної реакції. Репресії проти членів опозиційних політичних партій. Нові обмеження в галузі освіти і культури в Україні. Спроба об'єднання українського національного руху. Товариство українських поступовців (ТУП).

Суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель в складі Австро-Угорщини в 1900-1914 рр. Патріотичні об'єднання української молоді «Сокіл», «Січ», «Пласт». Українські фракції в парламенті Австро-Угорщини, Галицькому сеймі. Митрополит А. Шептицький.

Українське питання в контексті світової політики напередодні Першої світової війни. Причини і характер Першої світової війни. Початок війни і ставлення до неї

українства по обидва боки лінії фронту. Україна – арена воєнних дій. Окупаційний режим царської адміністрації на західноукраїнських землях. Політика русифікації. Масові репресії російського та австрійського урядів проти українського національного руху.

Політичні партії й організації українства в умовах війни: Головна Українська Рада (ГУР), Союз Визволення України (СВУ), Загальна Українська Рада (ЗУР), ТУП. Легіон Українських Січових Стрільців та його участь в бойових діях.

Наростання революційної кризи.

Тема 2. Національно-демократична революція в Україні. Боротьба за державність (1917-1920 рр.)

Створення Української Центральної Ради та участь в ній українських партій. Всеукраїнський Національний конгрес та його значення. Формування уряду Центральної Ради, українських комітетів на місцях. Утворення Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, їхнє ставлення до Центральної Ради. Початок українізації армії. Ставлення Центральної Ради до питання створення власних збройних сил. Відносини Центральної Ради і Тимчасового уряду. «Тимчасова інструкція Генеральному секретаріату». Умови прийняття і зміст універсалів Центральної Ради. Жовтневий збройний переворот у Петрограді і ставлення до нього Центральної Ради. Розстановка сил у Києві після перевороту. Проголошення Української Народної Республіки. Загострення відносин між Центральною Радою і Петроградською РНК. Перша українсько-більшовицька війна.

Міжнародне становище і дипломатичні контакти УНР на початку 1918 рр. Проголошення державної незалежності УНР. Підписання Берестейського миру. Вступ в Україну німецьких і австрійських військ. Повернення Центральної Ради до Києва. Конституція Української Народної Республіки 28 квітня 1918 р. Німецько-австрійський окупаційний режим в Україні. Зростання опозиційних настроїв щодо Центральної Ради. Розпуск німецькою владою Центральної Ради. Причини поразки Центральної Ради.

Державний переворот 29 квітня 1918 р. Особливості політичного устрою Української Держави, її територія. Формування гетьманського уряду і його внутрішня політика. Ставлення до гетьманату соціалістичних партій. Зовнішня політика уряду П. Скоропадського. Криза Української Держави восени 1918 р. Відносини Української Держави з Антантою. Повстання проти гетьманату. Зречення влади П. Скоропадським.

Встановлення 14 грудня 1918 р. влади Директорії. Державний устрій УНР доби Директорії «Трудовий принцип» у побудові української державності. Розмежування політичних сил всередині Директорії. Курс на демократизацію суспільного життя. Діяльність С. Петлюри. Розгул «отаманщини», її деструктивна спрямованість. УНР в кільці фронтів. Друга українсько-більшовицька війна. Окупація більшості території України більшовиками, денікінцями та військами держав Антанти.

Поразка Австро-Угорщини у Першій світовій війні і піднесення національного руху на західноукраїнських землях. Створення Української Національної Ради. Позиція польських політичних сил щодо незалежності Східної Галичини. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Процеси державного будівництва на західноукраїнських землях. Злука українських земель в єдиній державі 22 січня 1919 р. та її історичне значення. Українсько-польська війна та її хід. Пропольська політика держав Антанти. Поразка ЗУНР. Історичне значення Західноукраїнської Народної Республіки.

Варшавський договір і нова спроба звільнення України від більшовиків. Наступ польських та українських армій на Київ, його невдача. Вступ Червоної армії на західноукраїнські землі. Поразка більшовицьких військ під Варшавою. Продовження боротьби армії УНР проти більшовиків. Переговори між Польщею та Радянською Росією. Ризький мирний договір та його наслідки для України. Поділ України між Польщею і радянською Росією. Діяльність українських урядів в еміграції.

Радянська влада в Україні у 1919-1920 рр. Політика «воєнного комунізму» в Україні. Кадрові репресії. Масовий повстанський рух в Україні. Союзний договір між РСФСР і УСРР (грудень 1920 р.).

Причини невдач визвольної боротьби українського народу за відродження національної державності у 1917-1920 рр. Значення періоду 1917-1920 рр. для формування української політичної нації.

Тема 3. Політичні режими на українських землях у 20–30-і рр. ХХ ст.

Соціально-політичне становище УСРР після поразки визвольної боротьби 1917-1920 рр. Причини та наслідки голоду 1921-1923 рр. на Півдні України. НЕП в Україні. Політичні наслідки кризи НЕПу. Статус України за Конституцією 1919 р. Договірні відносини УСРР і РСФСР у 1920-1922 рр. Дискусія у партії про модель стосунків республік. Утворення СРСР. Державно-правовий статус України у складі СРСР. Зміни до Конституції УСРР 1925 р. Політика коренізації в Україні: причини, хід, наслідки. Структура органів державної влади і управління в Радянській Україні.

Політична монополія більшовиків. Демократичний централізм як принцип побудови організації КП(б)У. Ідейно-політична боротьба у 20-ті рр. Утворення партійно-державної кадрової номенклатури. Громадські організації у 20-ті рр.: профспілки, комнезами, ради. Націонал-комунізм. Індустріалізація в Україні у 30-ті рр.: методи та наслідки. Колективізація сільського господарства: масове розселення, репресії та депортації селян України. Голодомор 1932-1933 рр. Політична та ідеологічна цензура. Політичні процеси і репресії у 20-30-ті рр. Конституція УРСР 1937 р. Ідеологічний монополізм у культурі. Характеристика радянського режиму як тоталітарного.

Західноукраїнські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Антиукраїнський терор польських властей. «Санаційний» режим на західноукраїнських землях. Польська колонізація етнічних українських земель. Масова еміграція українського населення в країни Європи та Америки. Українські політичні партії в Галичині. Українське Національно-Демократичне Об'єднання (УНДО) і політика «нормалізації» українсько-польських стосунків. Створення Української Військової організації та ОУН. Ідеологія ОУН. Політика «пацифікації». Діяльність ОУН наприкінці 30-х рр. Греко-католицька церква та її роль в громадсько-політичному житті на західноукраїнських землях.

Буковина і Бессарабія під владою Румунії.

Закарпатська Україна у складі Чехословацької республіки. Автономний статус Підкарпатської Русі. Проголошення незалежності Карпатської України (15 березня 1939 р.). Окупація Карпатської України Угорщиною.

Тема 4. Політичне становище України напередодні та в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Пакт Молотова-Ріббентропа і поділ Східної Європи на сфери впливу СРСР та Німеччини. Українське питання напередодні Другої світової війни. Вступ радянських військ у Західну Україну у вересні 1939 р. Включення західноукраїнських земель до складу УРСР. Окупація німецькими військами Лемківщини, Холмщини, Підляшшя і західної частини Галичини. Договір про дружбу і кордони між СРСР і Німеччиною. Включення до складу УРСР Північної Буковини, Північної і Південної Бессарабії (1940 р.). Радянізація Західної України. Новий адміністративний поділ західноукраїнських земель. Створення місцевих органів влади. Припинення діяльності українських політичних партій, господарських, культурно-освітніх і наукових інституцій, закриття часописів і видавництв. Масові арешти, депортація і знищення місцевих партійних лідерів, інтелігенції, репресії проти місцевого населення.

Проголошення ОУН(Б) Акту відновлення української державності (30 червня 1941 р.). Похідні групи ОУН і їх діяльність. Окупаційний режим в Україні. План «Ост» та «новий порядок». Західноукраїнські землі під владою нацизму. Дистрикт «Галичина». Репресивні заходи окупаційної влади. Концтабори і гетто. Активізація національного

життя на східноукраїнських землях. Утворення в Києві Української Національної Ради. Рейхскомісаріат «Україна». Масове знищення населення України. Примусове вивезення української молоді на роботу до Німеччини. Репресії нацистського режиму проти ОУН.

Збройний опір населення України окупаційному режимові. Виникнення і діяльність підпільних організацій та партизанських загонів. Рух Опору на Волині і Поліссі. Утворення УПА (осінь 1942 р.). Польсько-українське протистояння на Волині. Р. Шухевич на чолі УПА. Колабораціонізм. Дивізія СС «Галичина», причини створення та її трагедія. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР).

Головні військові операції на Східному фронті. Звільнення України від окупації. Розгром нацистської Німеччини і завершення Другої світової війни. Політичні наслідки Другої Світової війни. Зміни в міжнародному становищі УРСР. Україна - один із фундаторів ООН. Розширення території УРСР.

Тема 5. Суспільно-політичні процеси в УРСР в умовах кризи тоталітарної системи у 1945-1991 рр.

Україна в перші повоєнні роки. Участь України в ООН. Врегулювання територіальних питань УРСР з сусідніми державами. Антиукраїнська політика уряду Польщі в повоєнний період. Масове виселення українців з етнічних українських територій до УРСР. Боротьба УПА на Закарпатті. «Договір трьох» між СРСР, ЧСР і Польщею про спільні дії проти УПА (1947 р.). Акція «Вісла» та її політико-правова оцінка. Етнічні українські землі за межами України. Суспільно-політичне життя в Україні. Посилення культу особи Сталіна і новий виток репресій. Наступ на національно-культурне життя. Ждановщина. Радянізація західноукраїнських земель. «Самоліквідація» УГКЦ. Боротьба ОУН-УПА з радянською владою.

Лібералізація суспільного життя у 50-60-ті рр. Десталінізація в Україні. Розвінчування культу особи Сталіна. Курс М.С. Хрущова на розширення «соціалістичної демократії». Включення Криму до складу УРСР. Програма побудови комунізму 1961 р. Морально-психологічна атмосфера у суспільстві. Згорання демократичних процесів. Нове посилення тоталітаризму. Шістдесятники в Україні. Зародження дисидентського руху у Західній Україні. Діяльність Л. Лук'яненка. Зміни в керівництві СРСР у жовтні 1964 р.

Епоха «застою». Посилення становища номенклатури. П. Шелест. Антиукраїнська діяльність В. Щербицького в Україні. Наступ на український рух. Витіснення української мови з державного і публічного вжитку. Зруйнування історико-архітектурних пам'яток і фальсифікація минулого України. Хвиля арештів у 70-ті рр. Акції протесту українських політ'язнів і реакція світової громадськості. Український дисидентський рух. Самвидав як форма дисидентства. Створення Української Гельсінської Групи. Релігійний опір. Підпільні організації українських націоналістів. Криза комуністичної ідеології і концепція «розвинутого» соціалізму. Конституція УРСР 1978 р.

Криза в соціальній, економічній, політичній сферах на початку 80-х рр. Реформи М. Горбачова. Курс на «прискорення». Зміст перебудовчих процесів. Кадрові зміни в органах влади. Активізація суспільно-політичної активності народу. Політизація робітничого руху. Діяльність Української Гельсінської спілки. Створення Народного Руху України за перебудову. Поява політичних партій. Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р. Декларація про державний суверенітет України. Референдум 17 березня 1991 р.

Тема 6. Розбудова незалежної Української держави (1991-2017 рр.)

Спроба антиконституційного перевороту в СРСР у серпні 1991 р. Крах підписання союзного договору. Перемога демократичних сил. Проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. Створення підвалин Української держави: перепідпорядкування військ, дислокованих в Україні, її уряду, формування інституту громадянства. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Вибори першого Президента України. Утворення СНД. Відновлення Кримської автономії в складі України. Затвердження державної символіки.

Президентські й парламентські вибори в Україні. Конституційний процес. Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. Проведення референдуму 2000 р. «Помаранчева революція». «Революція Гідності».

Інтегрування України в європейське і світове співтовариство. Зовнішньополітичний курс України у 2000-х рр. Збройна агресія Росії проти України. Геополітичні орієнтири України. Характеристика політичної системи України. Політичні партії і партійна система в Україні. Політичний режим в Україні. Тенденції трансформації політичної системи України.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин								
	денна форма					заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі			
		л	сем.	сам. роб.		л	сем./пр./ лаб.	сам. роб.	
				I.З.					I.З.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Розділ 1. Політичний розвиток українських земель у IX – XIX ст.									
Тема 1. Політична історія як наука. Становлення українського етносу та його державності	6	-	2	4	-				
Тема 2. Політичні аспекти утворення й розвитку Київської Держави (Русі-України) у IX-XIV ст.	10	-	4	6	-				
Тема 3. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)	6	-	2	4	-				
Тема 4. Становлення української державності у XVII ст.	10	-	4	6	-				
Тема 5. Ліквідація української державності наприкінці XVII – у XVIII ст.	6	-	2	4	-				
Тема 6. Українське	6	-	2	4	-				

національне від- родження XIX ст.										
Разом за розділом 1	44	-	16	28	-					
Розділ 2. Політична історія України XX – початку XXI ст.										
Тема 7. Нові тен- денції в соціаль- но-політичному житті України на початку XX ст.	6	-	2	4	-					
Тема 8. Націо- нально-демокра- тична революція в Україні. Боротьба за державність (1917-1920 рр.)	10	-	4	6	-					
Тема 9. Політичні режими на україн- ських землях у 20–30-і рр. XX ст.	8	-	4	4	-					
Тема 10. Політич- не становище України напере- додні та в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)	8	-	4	4	-					
Тема 11. Суспіль- но-політичні процеси в УРСР в умовах кризи то- талітарної систе- ми у 1945-1991 рр.	8	-	4	4	-					
Тема 12. Розбудо- ва незалежної Української дер- жави (1991-2018 рр.)	6	-	2	4	-					
Разом за розділом 2	46	-	20	26	-					
Усього годин	90	-	36	54	-					

5. Темі лекційних занять
(не передбачено навчальним планом)

6. Темі семінарських занять

№ теми з/прогр.	Назва теми	Кількість годин
1	Політична історія як наука. Становлення українського етносу та	2

	його державності	
2	Політичні аспекти утворення й розвитку Київської Держави (Русі-України) у IX-XIV ст.	4
3	Українські землі у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)	2
4	Становлення української державності у XVII ст.	4
5	Ліквідація української державності наприкінці XVII – у XVIII ст.	2
6	Українське національне відродження XIX ст.	2
7	Нові тенденції в соціально-політичному житті України на початку XX ст.	2
8	Національно-демократична революція в Україні. Боротьба за державність (1917-1920 рр.)	4
9	Політичні режими на українських землях у 20–30-і рр. XX ст.	4
10	Політичне становище України напередодні та в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)	4
11	Суспільно-політичні процеси в УРСР в умовах кризи тоталітарної системи у 1945-1991 рр.	4
12	Розбудова незалежної Української держави (1991-2017 рр.)	2
Разом		36

7. Самостійна робота

№ теми з/прогр.	Назва теми	Кількість годин
1	Політична історія як наука. Становлення українського етносу та його державності	4
2	Політичні аспекти утворення й розвитку Київської Держави (Русі-України) у IX-XIV ст.	6
3	Українські землі у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)	4
4	Становлення української державності у XVII ст.	6
5	Ліквідація української державності наприкінці XVII – у XVIII ст.	4
6	Українське національне відродження XIX ст.	4
7	Нові тенденції в соціально-політичному житті України на початку XX ст.	4
8	Національно-демократична революція в Україні. Боротьба за державність (1917-1920 рр.)	6
9	Політичні режими на українських землях у 20–30-і рр. XX ст.	4
10	Політичне становище України напередодні та в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)	4
11	Суспільно-політичні процеси в УРСР в умовах кризи тоталітарної системи у 1945-1991 рр.	4
12	Розбудова незалежної Української держави (1991-2017 рр.)	4
Разом		54

8. Види контролю і система накопичення балів

Контроль рівня знань студентів щодо засвоєння ними тем з дисципліни «Політична історія України» включає:

Поточний контроль здійснюється на кожному семінарському занятті і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретних завдань.

Критерії оцінювання відповідей на семінарських заняттях (0-3 бали):

- 3 бали – повна змістовна відповідь, оперування багатьма теоретичними джерелами, висока аргументованість відповіді, переконливе демонстрування власної авторської позиції;
- 2 бали – викладення матеріалу засноване на знанні джерел, але без аналітичної позиції, поверховий виклад матеріалу;
- 1 бал – короткий поверховий виклад матеріалу, нечіткі та помилкові визначення понять;
- 0 балів – відсутність відповіді.

Рубіжний підсумковий контроль проводиться по завершенні вивчення тематичного розділу у вигляді тестування.

Критерії оцінювання тестових завдань:

- тестові завдання передбачають вибір одного варіанта відповіді.
- кожна правильна відповідь на тестове завдання оцінюється в 0,5 бали, неправильна – 0 балів.

Підсумковий контроль проводиться по закінченні вивчення курсу з метою оцінювання результатів вивчення навчального курсу на завершальному етапі.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного і підсумкового контролю

№ п/п	Вид діяльності	Коефіцієнт (вартість виду)	Кількість робіт	Результат
1.	Семінарське заняття	3	12	36
2.	Контрольне тестування	12	2	24
3.	Залік	40	1	40
Підсумковий рейтинговий бал				100

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль				Залік	Сума
Розділ 1		Розділ 2			
Форми роботи	Кількість балів	Форми роботи	Кількість балів		
1. Відповідь на семінарському занятті	18	1. Відповідь на семінарському занятті	18		36
2. Контрольне тестування	12	2. Контрольне тестування	12		24
Разом	30	Разом	30		60
				40	100

Розподіл балів, які студенти отримують на заліку

№ п/п	Вид завдання	Коефіцієнт	Кількість завдань	Результат
1.	Теоретичне питання	10	2	20
2.	Практичне завдання	5	2	10
3.	Тести	1	10	10
Підсумковий бал				40

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Основна:

1. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Я. Грицак. – К.: Генеза, 1996. – 360 с. – Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi31/0025318.pdf>.
2. Історія державності України : експерим. підруч. / За заг. ред. О. М. Бандурки, О. Н. Ярмиша. – Х. : Одиссей, 2004. – 607 с.
3. Історія України та її державності : навч. посіб. для студ. і викл. вищ. навч. закл. / [Л. Є. Дещинський та ін.] ; наук. ред. Л. Є. Дещинський ; Наук.-метод. центр вищ. освіти М-ва освіти і науки України. – [3-е вид., перероб., доп.]. – Л. : Бескид Біт, 2005. – 368 с.
4. Крупник Л. О. Історія України: формування етносів, нації, державності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Електронний ресурс] / Л. О. Крупник ; М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т внутр. справ. – К. : Центр учб. літ., 2009. – 216 с. – Режим доступу: <http://www.culononline.com.ua/index.php?newsid=100>.
5. Овсій І. О. Зовнішня політика України: від давніх часів до 1944 року : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / І. О. Овсій. – К. : Либідь, 1999. – 238 с.
6. Політика в особах. (Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За заг. ред. Ф. М. Рудича. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 400 с.
7. Політична історія України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Г. К. Швидько та ін.] ; ред. Г. К. Швидько ; Національний гірничий ун-т, Інститут гуманітарних проблем. – Д. : НГУ, 2005. – 218 с.
8. Політична історія України : посібник / [Є. О. Бондарєв та ін.] ; ред. В. І. Танцюра. – К. : Видавн. центр «Академія», 2002. – 488 с.
9. Політична історія України XX століття : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [А. І. Кудряченко та ін.] ; Міжрегіональна академія управління персоналом. – К. : МАУП, 2006. – 696 с.

10. Субтельний О. Україна. Історія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / О. Субтельний ; пер. з англ. Ю. Шевчук ; вступ. ст. С. В. Кульчицький. – [3-е вид., перероб., доп.]. – К. : Либідь, 1993. – 720 с. – Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi31/0025316.doc>.
11. Шевчук В. П. Історія української державності: курс лекцій : навч. посіб. для студ. вузів / В. П. Шевчук, М. Г. Тараненко. – К. : Либідь, 1999. – 480 с.

Додаткова:

1. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. Грушевський ; уклад., авт. передм. Копиленко О. Л. ; Т-во «Знання» України. – К. : Знання України, 1991. – 240 с.
2. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: нариси політичної історії / Т. Гунчак. – К. : Либідь, 1993. – 287 с.
3. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст.: кордони, населення, право / О. Гуржій. – К. : Основи, 1996. – 223 с.
4. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – К. : Український письменник, 1993. – 412 с.
5. Політична історія України. ХХ ст. : у 6 т. / Голов. ред. І. Ф. Курас ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К. : Генеза, 2002. – Т. 1 : На зламі століть (кінець ХІХ ст. – 1917 р.) / [Ю. А. Левенець та ін.]. – 424 с.
6. Політична історія України. ХХ ст. : у 6 т. / Голов. ред. І. Ф. Курас ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К. : Генеза, 2002. – Т. 2 : Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920) / В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко. – [Б. м.] : [б. в.], 2003. – 480 с.
7. Політична історія України. ХХ ст. : у 6 т. / Голов. ред. І. Ф. Курас ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К. : Генеза, 2002. – Т. 3 : Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938) / [В. А. Греченко та ін.]. – [Б. м.] : [б. в.], 2003. – 448 с.
8. Політична історія України. ХХ ст. : у 6 т. / Голов. ред. І. Ф. Курас ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К. : Генеза, 2002. – Т. 4 : Україна у Другій світовій війні (1939-1945) / [В. І. Кучер та ін.]. – [Б. м.] : [б. в.], 2003. – 584 с.
9. Політична історія України. ХХ ст. : у 6 т. / Голов. ред. І. Ф. Курас ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К. : Генеза, 2002. – Т. 6 : Від тоталітаризму до демократії (1945-2002) / [О. М. Майборода та ін.]. – К. : [б. в.], 2003. – 696 с.
10. Сливка Ю. Ю. Політична історія України ХІХ – поч. ХХІ ст. : монографія / Ю. Ю. Сливка ; наук. ред. Гелей С. Д. ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – 641 с.
11. Смолій В. А. Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – Київ: Альтернативи, 1997. – 367 с.
12. Толочко П. П. Древняя Русь: очерки социально-политической истории : монографія / П. П. Толочко. – К. : Наукова думка, 1987. – 246 с.
13. Україна: ХХ століття: у 2-х кн. / [В. М. Литвин та ін.] ; НАН України, Ін-т історії України. – К. : Видавн. дім «Альтернативи», 2002. – Кн. 1. – 997 с.
14. Україна: ХХ століття: у 2-х кн. / [В. М. Литвин та ін.] ; НАН України, Ін-т історії України. – К. : Видавн. дім «Альтернативи», 2002. – Кн. 2. – С. 1014-1878.
15. Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001) / [Н. П. Барановська та ін.] ; відп. ред. В. М. Литвин. – К. : Видавн. дім «Альтернативи», 2001. – 703 с.
16. Яневський Д. Політичні системи України 1917-1920 років: спроби творення і причини поразки / Д. Яневський. – К. : Дух і літера, 2003. – 767 с.

Інформаційні ресурси:

1. Капелер А. Мазепинці, малороси, хохли: українці в етнічній ієрархії Російської імперії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/kappeler-2.htm>.
2. Капелер А. Українсько-російські стосунки у ХІХ столітті: гіпотези та відкриті питання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/kappeler-1.htm>.
3. Колодій А. Український федералізм: політичні аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.politstudies.ua.
4. Картунов С.В. Национальная идентичность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.politology.vuzlib.net/book_o277_8.html.
5. Миллер А. «Украинский вопрос» в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина ХІХ века) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/miller-2.htm>.
6. Прицак О. Відкіль єсть пішла Руськая земля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/pritsak-2.htm>.
7. Яковенко Н. Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/yakovenko-5.htm>.
8. <http://www.nbuv.gov.ua> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
9. <http://nplu.kiev.ua> Національна парламентська бібліотека України.
10. <http://www.library.ukma.kiev.ua> Наукова бібліотека НаУКМА.
11. <http://www.lp-ua.info> Український соціально-гуманітарний науковий журнал «Людина і політика».

Погоджено О.В. Шевченко
 навчальний відділ
 « 11 » травня 2017 р.